

УДК 330.556:330.322:330.341(477.83)

**І. Козак,
К. Бліщук**

ОЦІНКА РЕГІОНАЛЬНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ (НА ПРИКЛАДІ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Обґрунтовано необхідність та здійснено аналітичну оцінку інноваційної та інвестиційної активності підприємств у регіоні. Для визначення якісного рівня новаторської діяльності запропоновано використовувати коефіцієнт якості. Передбачено заходи, які дають змогу удосконалити оцінку інвестиційно-інноваційної активності.

Ключові слова: оцінка, інвестиційна активність, інноваційна діяльність, рейтинг регіонів.

Підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки потребує реалізації системної та послідовної державної політики у сфері формування та розвитку національної інвестиційно-інноваційної системи. Саме науково обґрунтована інвестиційно-інноваційна політика держави дозволить досягнути економічного зростання, подолати кризові явища, покращити соціально-економічний стан.

На розвиток інвестиційно-інноваційних процесів впливають сукупність правових, економічних, організаційних та соціальних умов, які задіяні у процесі створення та застосування наукових знань і технологій. Проте найважливішим фактором, який впливає на формування та розвиток інвестиційно-інноваційної діяльності, є регіональні особливості щодо організації, управління, ресурсного забезпечення тощо.

Залучення інвестицій та запровадження інновацій є актуальними проблемами як у науці, так і у практичній діяльності органів державного управління та місцевого самоврядування щодо формування та реалізації державної та регіональної інноваційно-інвестиційної політики. Ефективна діяльність щодо залучення інвестицій та інновацій дозволить підвищити ефективність як національної економіки, так і господарської діяльності суб'єктів господарювання, подолати технологічне відставання підприємств від рівня економічно розвинених країн, покращити матеріальне становище працівників та держави, підвищити соціальні стандарти життя та захисту населення.

У науковій літературі проблемі оцінки регіональної інвестиційної діяльності присвячені праці І. Бланка, О. Гапонюк, Л. Гарингул, І. Горленко, О. Колосова, О. Носової, Т. Уманець та інших вчених. Питанням оцінки інноваційної активності приділяють увагу О. Амоша, В. Геєць, З. Герасимчук, М. Грузд, В. Денисюк, М. Макаренко та інші. Проте важливу увагу, на нашу думку, доцільно приділити питанням оцінки регіональної активності інвестиційно-інноваційної діяльності.

Важливим показником, який характеризує розвиток інвестиційної активності, є обсяг прямих іноземних інвестицій в господарську діяльність вітчизняних суб'єктів господарювання. Проаналізуємо зміну рівня залучення прямих іноземних інвестицій у Львівську область, порівнюючи її стан із регіонами-лідерами та

регіонами-аутсайдерами країни. Рейтинг Львівщини у динаміці цього показника подано табл. 1.

Таблиця 1

**Рейтинг регіонів України за рівнем залучення прямих іноземних інвестицій,
млн дол. США, на початок року**

Роки	По Україні	Львівська обл./місце	Місце/Регіони-лідери	Сума	Місце/Регіони-аутсайдери	Сума
2001	3875,0	150,0/7	1/Київська обл.	342,7	25/Чернівецька обл.	8,9
			2/Донецька обл.	306,8	24/Хмельницька обл.	15,4
			3/Запорізька обл.	230,0	23/Кіровоградська обл.	19,5
2002	4555,3	159,7/7	1/Київська обл.	413,6	25/Чернівецька обл.	12,9
			2/Донецька обл.	334,7	24/Хмельницька обл.	21,5
			3/Запорізька обл.	307,0	23/Тернопільська обл.	23,0
2003	5471,8	220,1/6	1/Дніпропетровська обл.	428,2	25/Чернівецька обл.	16,6
			2/Київська обл.	423,2	24/Тернопільська обл.	26,9
			3/Донецька обл.	389,3	23/Хмельницька обл.	28,5
2004	6794,4	304,9/6	1/Дніпропетровська обл.	614,4	25/Чернівецька обл.	20,2
			2/Київська обл.	471,9	24/Тернопільська обл.	28,7
			3/Запорізька обл.	453,1	23/Хмельницька обл.	46,6
2005	9047,0	358,2/8	1/Дніпропетровська обл.	821,0	25/Чернівецька обл.	24,5
			2/Київська обл.	559,1	24/Тернопільська обл.	37,2
			3/Запорізька обл.	536,3	23/Вінницька обл.	65,8
2006	16890,0	426,9/8	1/Дніпропетровська обл.	5872,6	25/Чернівецька обл.	28,4
			2/Київська обл.	678,9	24/Тернопільська обл.	39,3
			3/Донецька обл.	614,4	23/Кіровоградська обл.	67,5
2007	21607,3	515,0/8	1/Дніпропетровська обл.	6519,3	25/Чернівецька обл.	36,8
			2/Харківська обл.	983,7	24/Тернопільська обл.	45,0
			3/Київська обл.	908,3	23/Кіровоградська обл.	68,6
2008	29542,7	838,5/6	1/Дніпропетровська обл.	7096,7	25/Тернопільська обл.	51,0
			2/Донецька обл.	1355,2	24/Чернівецька обл.	51,2
			3/Харківська обл.	1278,8	23/Кіровоградська обл.	71,6
2009	35616,4	958,0/6	1/Дніпропетровська обл.	6832,4	25/Тернопільська обл.	58,6
			2/Київська обл.	1347,4	24/Чернівецька обл.	60,1
			3/Харківська обл.	1609,9	23/Кіровоградська обл.	80,2
2010	40053,0	1198,6/5	1/Дніпропетровська обл.	7495,1	25/Чернівецька обл.	61,8
			2/Харківська обл.	2082,7	24/Тернопільська обл.	66,5
			3/Донецька обл.	1636,8	23/Кіровоградська обл.	82,6
2011	44806,0	1254,6/5	1/Дніпропетровська обл.	7495,1	25/Тернопільська обл.	59,8
			2/Харківська обл.	2716,9	24/Чернівецька обл.	61,9
			3/Донецька обл.	2278,2	23/Кіровоградська обл.	65,0
2012	50333,9	1387,8/5	1/Дніпропетровська обл.	8208,2	25/Чернівецька обл.	61,9
			2/Харківська обл.	2814,3	24/Тернопільська обл.	61,9
			3/Донецька обл.	2646,9	23/Кіровоградська обл.	72,4
2013	54462,4	1634,8/5	1/Дніпропетровська обл.	8351,8	25/Чернівецька обл.	64,3
			2/Харківська обл.	2170,4	24/Тернопільська обл.	64,6
			3/Донецька обл.	2981,6	23/Кіровоградська обл.	103,7

Примітка: узагальнено авторами [1].

Уже з початку 2010 р. Львівська область зайняла 5 місце після найважливіших регіонів-лідерів, у які найбільше спрямовують інвестиції іноземні інвестори:

Дніпропетровської, Харківської, Донецької та Київської областей. У проведеному в табл. 1 рейтингу до уваги не взято м. Київ, що завжди відрізнявся значною сумою прямих іноземних інвестицій. Так, у столицю України до 2008 р. іноземці вкладали близько третини всіх надходжень, а за останні 5 років ця частка наближається до 50% (змінюється в межах 47,3% – 49,5% від суми прямих іноземних інвестицій в Україну). За аналізований період безумовним лідером (після м. Києва) щодо залучення прямих іноземних інвестицій стає Дніпропетровська область, яка впевнено збільшує частку іноземних інвестицій з 5,7% від загального обсягу по Україні в 2001 р. до 34,8% у 2006 р. та поступово зменшує цю частку до 15,3% у 2013 р.

Наступну позицію за рівнем залучення прямих іноземних інвестицій, після м. Києва та Дніпропетровської області, поділяють між собою у різні рр. Донецька, Харківська та Київська області. Частка загального обсягу прямих іноземних інвестицій, що припадає на них впродовж аналізованого періоду, значно змінюється. Так, частка інвестицій, що залишилися у Київській області зменшується з майже 9% у 2001 р. до 3,5% у 2012 – 2013 рр. і з 2007 р. забезпечує області 4 позицію у рейтингу. У першій частині аналізованого періоду (2001 – 2006 рр.) зменшується також частка прямих іноземних інвестицій у Донецькій області, проте, починаючи з 2007 р. цей показник зростає з 3,6% у 2006 р. до 5,5% у 2013 р., що забезпечує області з 2009 р. третє місце у рейтингу. Частка інвестицій, яка залишилася у Харківській області, переважно збільшується за аналізований період і становить від 2,9% до 6,1%, що забезпечує області з 2009 р. другу позицію у рейтингу.

Окрім того, за рівнем залучення прямих іноземних інвестицій Львівщину випереджають Донецька, до 2007 р. – Запорізька та до 2009 р. – Одеська області. Загалом, частка прямих іноземних інвестицій у Львівську область у різні періоди становила від 2,4% до 4,5%. Найвища така частка припадає на 2001 – 2005 рр., коли Львівщина займала 7-му, 6-ту і навіть 8-му позицію у рейтингу. Починаючи із 2006 р. частка інвестицій в область становить 2,4 – 3%.

Доцільно відзначити, що у 2001 р. надходження іноземних інвестицій у Львівську область становили лише 68% від аналогічних надходжень у Дніпропетровську область. Проте до 2006 р. Дніпропетровщина, поступово збільшуючи розрив, отримала у 13,8 разів більше надходжень ніж Львівська область. До 2013 р. цей розрив поступово зменшувався становив приблизно у 5 разів.

Найменш привабливими для іноземних інвесторів є Чернівецька, Тернопільська, Кіровоградська, Вінницька та Хмельницька області, кожна з яких отримує менше 1% загального обсягу прямих іноземних інвестицій в Україну. Для прикладу, Львівщина щор. за аналізований період отримувала в 12,4 – 25,4 рази більше іноземних інвестицій, ніж Чернівецька область.

Для встановлення тенденції залучення прямих іноземних інвестицій у Львівську область прослідкуємо динаміку їх надходження (рис. 1).

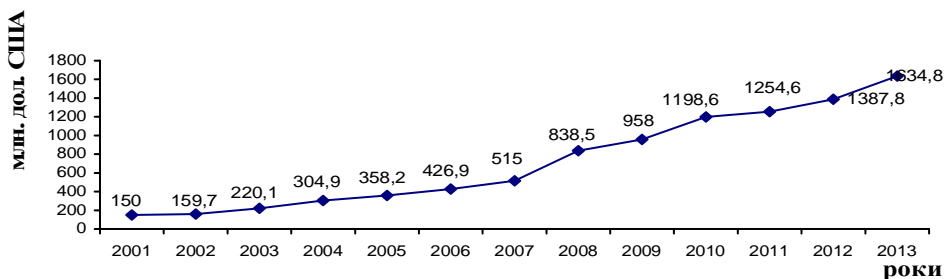

Рис. 1. Динаміка надходження прямих іноземних інвестицій у Львівську область, на 1 січня, млн. дол. США

Примітка: узагальнено авторами [2].

Як видно з рис. 1, обсяг прямих іноземних інвестицій у Львівську область постійно зростає, причому темпи їх зростання значно відрізняються у різні періоди і коливаються від 104,7% (у 2011 р.) чи 106,5% (у 2002 р.) до 162,8% у 2008 р. В середньому темпи приросту прямих іноземних інвестицій на Львівщину становлять понад 20% і на початок 2013 р. їх рівень перевищує аналогічний показник у 2001 р. у 11 разів.

Аналізуючи країни, які найчастіше інвестують у розвиток Львівської області, спостерігаємо чітку тенденцію збільшення частки надходжень з країн ЄС. Якщо у 2001 – 2002 рр. частка прямих іноземних інвестицій у Львівську область із країн ЄС становила майже 30%, то на початок 2013 р. ця частка становила 84,1%. За цього зменшується частка інвестицій з країн СНД та інших країн [3].

Більшість прямих іноземних інвестицій у Львівській області направлена у переробну промисловість. Так, із початку 2001 р. і до кінця 2007 р. частка прямих іноземних інвестицій у Львівській області у переробну промисловість перевищувала 50%. Значне зменшення цього показника у період з 2008 р. і дотепер (до 23,7% у 2013 р.) відбулося внаслідок різкого зростання суми прямих іноземних інвестицій у Львівській області у фінансову діяльність. У підсумку, частка таких інвестицій у фінансову діяльність сягнула 28,6 % у 2008 р. та зростає у 2011 – 2012 рр. до 35% [4].

Важливим напрямом реформування економічних процесів на регіональному рівні поряд із обґрунтованою інвестиційною політикою є інноваційна діяльність. Саме започаткування та розвиток інноваційно активних підприємств, впровадження нових технологічних процесів та зростання кількості інноваційної продукції дозволять виготовляти конкурентоспроможну продукцію, у більшій мірі задовольняти всезростаючі потреби споживачів, збільшувати прибутки підприємств та доходи їх працівників, надходження до бюджету, соціальні видатки тощо.

Важливим показником, який характеризує актуальність інноваційної діяльності на регіональному рівні, є обсяги витрат на інновації. Структура таких витрат характеризує розподіл зацікавленості у розвитку інноваційної діяльності серед основних її основних учасників. У табл. 2 наведено структуру витрат на інноваційну діяльність у Львівській області.

Таблиця 2

Динаміка витрат на інновації за джерелами фінансування у Львівській області

Показники	Роки											
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Усього витрат, тис. грн	29620	108652	69682	64423	75858	72458	272508	296662	211071	139335	162677	280614
Зокрема:	-	0,5	0,2	-	0,1	5,5	18,2	2,4	1,9	0,5	0,5	0,3
Кошти Державного бюджету, %	-	-	-	-	0,3	0,1	-	0,1	0,2	0,1	-	0,2
Кошти місцевих бюджетів, %	97,7	95,9	58,8	87,3	82,0	81,2	64,1	85,6	93,2	66,5	90,2	93,2
Власні кошти підприємств, %	-	-	0,1	0,1	0,1	-	2,1	1,0	1,0	-	3,3	-
Кошти вітчизняних інвесторів, %	-	-	26,6	-	-	-	0,5	-	0,1	0,3	5,9	-
Кошти іноземних інвесторів, %	-	0,1	13,7	12,6	17,5	13,2	15,1	10,9	3,6	32,6	0,1	6,3
Кредити банків та інші позики, %	2,3	3,5	0,6	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Інші джерела фінансування, %	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Примітка: розраховано авторами [5].

Як видно із табл. 2, витрати на інноваційну діяльність на Львівщині не мають сталої тенденції та значно відрізняються за роками. Найменші витрати впродовж аналізованого періоду відзначено у 2001 р. Уже на наступний р. (у 2002 р.) було профінансовано у 3,7 раза більше витрат на інновації. Згодом, витрати на інновації зменшилися на 36% і впродовж чотирьох років становили близько 64,4 – 75,8 млн грн. Особливого значення та фінансування приділено інноваційній діяльності Львівщини у 2007 – 2008 рр. Впродовж цього періоду профінансовано відповідно 272,5 та 296,7 млн. грн. У 2009 р. витрати на інновації зменшилися на 29%, а у 2010 р. – ще на 34%. Останні два рр. (2011 р. та 2012 р.) фінансування інноваційної діяльності зростало, відповідно, на 16,8% та 72,5% у порівнянні з попереднім роком, проте так і не сягнуло рівня 2008 р.

За аналізований період основним джерелом фінансування інноваційної діяльності були власні кошти суб'єктів господарювання. Їх частка у загальних витратах на інновації сягала від 97,7% до 58,8%. Додатковим джерелом фінансування були кредити та позики, частка яких у витратах на інновації досягла у 2010 р. рівня 32,6%. Незначна частина інновацій фінансувалася за рахунок вітчизняних та іноземних інвесторів, місцевого та Державного бюджетів.

Найбільше інноваційних коштів у 2012 р. було скеровано у виробництво та розподілення електроенергії, газу та води – 42,4% від загальної суми інноваційних витрат, виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів – 33,1%, целюлозно-паперове виробництво та видавничу діяльність – 12,3% [6].

Аналізуючи динаміку кількості інноваційно активних підприємств Львівської області, доцільно відмітити, що кількість таких підприємств була найменшою у 2005 р. і становила 44 одиниці, найвищою – у 2007 р. (127). За останні 5 років кількість інноваційно активних підприємств була в межах 100 – 106 одиниць.

На рис. 2 наведено частку інноваційної продукції у загальному обсязі промислової продукції та частку інноваційно активних підприємств у загальній кількості промислових підприємств Львівщини.

Рис. 2. Динаміка зміни частки інноваційної продукції та інноваційно активних підприємств на Львівщині

Примітка: побудовано авторами [7, 8].

Отже, у 2012 р. інноваційні заходи здійснювало 101 промислове підприємство Львівщини, що становить 13,4% від загальної кількості промислових підприємств області. За цим показником Львівська область серед інших регіонів України посіла 20 місце.

Серед інноваційно активних підприємств 49 впроваджувало інноваційні процеси, 43 – інноваційну продукцію, маркетингові інновації застосовували 11 підприємств області, організаційні інновації – 6 підприємств. У 2012 р. було впроваджено 46 нових технологічних процесів, із них найбільше – у харчовій промисловості та целюлозно-паперовому виробництві. Для модернізації виробничих процесів підприємства області придбали 14 нових технологій.

Для порівняння, у 2011 р. у промисловості освоєно 115 інноваційних видів продукції, з них 21 – нові види техніки. Найбільше нових видів продукції впровадили підприємства виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів – 45, машинобудування – 30, хімічної та нафтохімічної промисловості – 13, іншої неметалевої мінеральної продукції – 9 [9].

Якісний рівень новаторської діяльності можна оцінити за значенням коефіцієнта, що показує відношення отриманих охоронних документів до кількості поданих заявок [10]. Значення цього показника розраховано за даними Львівської області (табл. 3).

Таблиця 3

Якість новаторської діяльності у Львівській області

Роки	Подано заявок	Отримано охоронних документів	Коефіцієнт якості
2001	224	397	1,77
2002	252	261	1,04
2003	300	293	0,98
2004	315	278	0,88
2005	311	309	0,99
2006	263	283	1,08
2007	361	371	1,03
2008	398	323	0,81
2009	355	363	1,02

Примітка: розраховано авторами [11].

Високе значення розрахованого коефіцієнта впродовж аналізованого періоду свідчить про достатній якісний рівень новаторської діяльності підприємств Львівщини.

Загалом, підвищення ефективності управління інвестиційно-інноваційними процесами має стати основою регуляторної політики як на державному, так і на регіональному рівнях.

Для подальшого удосконалення оцінки інвестиційно-інноваційної активності, на нашу думку, доцільно:

- започаткувати моніторинг інвестиційно-інноваційного рівня розвитку економічних процесів регіонів;
- розраховувати комплексний показник оцінки інвестиційно-інноваційної діяльності в регіонах, який би характеризував зміну окремих складових такої діяльності;
- співставляти результати господарювання, досягнуті завдяки запровадженню інвестиційно-інноваційних проектів, із витратами на такий розвиток;
- оцінювати й ранжувати види діяльності найбільш привабливі для інвестування та за рівнем інноваційності, визначати вплив окремих факторів на формування загального рівня і структури інвестиційно-інноваційного розвитку;
- розробити та запроваджувати систему заходів щодо зростання інвестиційних надходжень та інноваційної продукції, підвищення їх частки у регіональному розрізі; покращити умови стимулювання і державної підтримки інноваційно-інвестиційної діяльності особливо для середніх і малих підприємств.

Висновки

У рейтингу залучення прямих іноземних інвестицій Львівська область посилює свої позиції, переміщаючись з 7-ої (у 2001 – 2002 рр.) на 6-у (у 2003 – 2004 рр.), 8-у (у 2005 – 2007 рр.), знову 6-у (у 2008 – 2009 рр.) та 5-у (2010 – 2012 р.) позиції. За цього Львівщина поступається м. Києву, Дніпропетровській, Харківській, Донецькій та Київській, а інколи ще й Запорізькій та Одеській областям.

Обсяг прямих іноземних інвестицій у Львівську область постійно зростає і на початок 2013 р. перевищував їх рівень на 2001 р. у 11 разів. У структурі надходжень спостерігається чітка тенденція до зростання частки інвестицій з країн ЄС (з 30% до 84%). Значна частина прямих іноземних інвестицій у Львівську область направлена

у переробну галузь. З початку 2008 р. помітно зростає частка інвестицій, направлених у фінансову діяльність Львівської області.

Важливим напрямком інвестування є вкладення у інноваційну діяльність. І хоча витрати на розвиток і запровадження інновацій упродовж останніх 10-ти років переважно зростали, прямого зв'язку зі зміною кількості інноваційно активних підприємств на Львівщині чи обсягом реалізованої інноваційної продукції не виявлено. Це пояснюється значним розривом у часі між вкладеннями капіталу та одержанням позитивних економічних чи соціальних результатів.

Загалом, запропоновані заходи, які мають бути запроваджені як на державному, так і на регіональному рівнях, дозволять удосконалити оцінку інноваційно-інвестиційної активності, поліпшити стан такої роботи, забезпечити зростання ефективності, економічне зростання та рівень життя населення в цілому.

Література

1. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2013 р. [Текст] : Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. — К. : НІСД, 2013. — 576 с.

2. Там само. — 576 с.

3. Прямі іноземні інвестиції у Львівську область за угрупованнями країн (на початок р., млн дол. США) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/themes/06/theme_06_1_2_03.php?code=06&ind_page=stattables.

4. Прямі іноземні інвестиції у Львівську область за видами економічної діяльності (на початок р., млн дол. США) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/themes/06/theme_06_1_2_06.php?code=06&ind_page=stattables.

5. Обсяг витрат на інновації за джерелами фінансування (тисяч гривень) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/themes/08/theme_08_2_04.php?code=08&ind_page=stattables.

6. Про інноваційну діяльність підприємств Львівської області у 2012 р. [Електронний ресурс] : ПРЕС-РЕЛІЗ Головного управління статистики у Львівській області. — Режим доступу : http://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/si/press/2013/r040413_44.pdf.

7. Там само.

8. Частка інноваційно активних підприємств у загальній кількості промислових підприємств, % [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.lv.ukrstat.gov.ua/dem/SWF/dani/science/graph04.html>.

9. Про інноваційну діяльність підприємств Львівської області у 2012 р. ...

10. Потенціал національної промисловості: цілі та механізми ефективного розвитку [Текст] / [Кіндзерський Ю. В., Якубовський М. М., Галиця І. О. та ін.] ; за ред. канд. екон. наук Ю. В. Кіндзерського ; НАН України ; Ін-т екон. та прогнозув. — К. : [б. в.], 2009. — С. 297.

11. Основні показники новаторської діяльності у Львівській області [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/themes/08/theme_08_2_06.php?code=08&ind_page=stattables.

**I. Kozak,
K. Blishchuk**

**EVALUATION OF REGIONAL INVESTMENT
AND INNOVATION ACTIVITY (ON THE EXAMPLE OF LVIV REGION)**

The necessity is substantiated and the analytical evaluation of innovation and investment companies in the region is carried out. To determine the quality of the innovative activity it is suggested to use the quality factor. Measures that will allow to improve the evaluation of investment and innovation activity are predicted.

Key words: assessment, investment activity, innovation, rating of regions.